

«Συνάντηση με τον Καραγκιόζη»

Έχεις δει κάποια παράσταση θεάτρου σκιών; Ποια και πού;

Καρβελοβροχή!

- 1) Πώς ξυπνά ο Καραγκιόζης;
- 2) Ποια είναι τα προβλήματα του Καραγκιόζης;

Αφηγητής: Τα φώτα του μπερντέ σβήσανε και η αυλαία της σκηνής ανοίγει και οι φιγούρες ζωντανεύουν.

(λάλημα κοκόρου)

Ακούσατε, ακούσατε!

Καραγκιόζης: Αχ μανούλα μου πάλι αυτός ο μαλαγάνας¹! Ααχ, δεύτερη φορά με ξυπνάει! Εε, τώρα θα δεις και θα ακούσεις καλά!

(Ακούγονται χτύποι και θόρυβοι)

Αχ, σε πέτυχα διάνα. Το 'βαλε στα πόδια. Τώρα μπορώ να συνεχίσω τον ύπνο και το όνειρο. Ωραίο όνειρο έβλεπα. Είχε ανοίξει ο ουρανός τους πανάγαθους ουρανούς και έβρεχε καρβέλια κι εγώ τα μάζευα. Αχ, αχ!! Θα μου πεις, άλλο να τα βλέπεις και άλλο να τα μαζεύεις. Αχ Θεούλη μουου! Μην με παιδεύεις άλλο! Φτάνει η πείνα μου! Πείνα σκληρά δίψα σκληρά! Τύχη παναθεμά σε! Φράγκου, για δε φαίνεσαι; Τάλιρο, δε με θυμάσαι; Τι τα θες, τι τα γυρεύεις! Ο ύπνος είναι και γιατρός (γέλιο). Έχω κάνει ξάπλες εγώ! Good night!

1. *μαλαγάνας*: αυτός που προσπαθεί να πετύχει τον σκοπό του με πονηριά.

Ο Καραγκιόζης και το ελληνικό θέατρο σκιών

- 1) Ποιος είναι ο Καραγκιόζης;
- 2) Ποιους άλλους ήρωες του θεάτρου σκιών γνωρίζεις;
- 3) Γιατί το θέατρο αυτό ονομάζεται «θέατρο σκιών»;

Το θέατρο σκιών είναι ένα από τα πιο ενδιαφέροντα θεατρικά είδη. Η καταγωγή του αποδίδεται στους λαούς της μακρινής Ανατολής. Το θέατρο σκιών είναι ένα υπέροχο παιχνίδι με το φως και τη σκιά που δημιουργούν τα αντικείμενα. Πίσω από μια άσπρη, κατάλληλα φωτισμένη οθόνη (πανί), κινούνται ακουμπώντας σε αυτήν οι «φιγούρες» που είναι κατασκευασμένες από χαρτόνι ή και από άλλο υλικό. Οι φιγούρες δεν είναι μονοκόμματα. Αποτελούνται από δύο, τέσσερα ή και περισσότερα κομμάτια που συνδέονται μεταξύ τους με τρόπο που επιτρέπει να κινούνται ελεύθερα. Η φιγούρα κινείται με μια ξύλινη λαβή στερεωμένη στο πάνω τμήμα του κορμού.

Ο πιο γνωστός ήρωας του ελληνικού θεάτρου σκιών είναι ο Καραγκιόζης. Λένε ότι «γεννήθηκε» περίπου τον 18ο αιώνα και αναφέρεται στην ιστορία ενός Έλληνα από την Ύδρα, του Γ. Μαυρομάτη. Ο Μαυρομάτης, λέγεται ότι ήρθε στην Τουρκία από την Κίνα με το θέατρο σκιών του. Ήθελε να εγκατασταθεί πλέον μόνιμα στην Πόλη και προσαρμόσε τόσο τη ζωή του όσο και το θέατρό του στα ήθη και έθιμα των Τούρκων. Έτσι ονόμασε τον πρωταγωνιστή του Καραγκιόζ –στα ελληνικά Καραγκιόζης– που στα τουρκικά σημαίνει μαυρομάτης. Την τέχνη του Καραγκιόζη έφερε στην Ελλάδα ο βοηθός του Μαυρομάτη, Γιάννης Μπράχαλης, γύρω στα 1850 με 1860. Για καθαρά ελληνικό Καραγκιόζη μπορούμε να μιλάμε από το 1900 και μετά.

Οι φιγούρες στο θέατρο του Καραγκιόζη κοιτάνε πάντα προς τα δεξιά και δεν μπορούν να αλλάξουν κατεύθυνση. Αυτές που παριστάνουν Έλληνες βγαίνουν από τη δεξιά μεριά (ως προς τον Καραγκιοζοπαίκτη). Στην άκρη της δεξιάς μεριάς βρίσκεται η καλύβα του Καραγκιόζη. Οι Τούρκοι βγαίνουν από την αριστερή μεριά, στην οποία υπάρχει το σαράι¹.

Ας γνωρίσουμε τις κυριότερες φιγούρες του ελληνικού θεάτρου σκιών και τον χαρακτήρα τους:

Ο Καραγκιόζης: Είναι εξαιρετικά άσχημος και καμπούρης. Είναι τεμπέλης και θέλει να ανακατεύεται σε όλα. Τον ενδιαφέρει καθετί που γίνεται γύρω του. Τους πειράζει όλους και τους κοροϊδεύει, κυρίως όμως κοροϊδεύει τον εαυτό του. Είναι ο ιδανικός τύπος του φτωχού Έλληνα που δεν φροντίζει τον εαυτό του, αλλά φιλοσοφεί τη ζωή του. Είναι σκληρός καμιά φορά στ' αστεία του αλλά καλόκαρδος στο βάθος. Όταν τον δέρνουν, δεν διαμαρτύρεται. Το δέχεται κι αυτό σαν μια κακοτυχία του και σαν συνέπεια της κακοκεφαλιάς του.

1. *σαράι:* τουρκικό παλάτι

Ο Χατζηαβάτης: Φοράει τουρκική φορεσιά και σκούφια. Είναι ο τύπος του ραγιά που ζει ακόμα με την ανάμνηση της τουρκοκρατίας. Εκτελεί παραγγελίες του Μπέη και του Πασά. Παμπόνηρος, ανήσυχος για όσα συμβαίνουν γύρω του, αδύναμος χαρακτήρας και δειλός. Αν και παριστάνει τον μισοκακόμοιρο, ο νους του δουλεύει, ειδικά όταν πρόκειται για κάποια πονηριά.

Ο Εβραίος: Το όνομά του είναι Σολομών ή Σολωμός, όπως τον αποκαλεί ο Καραγκιόζης. Είναι αρκετά πλούσιος, πολύ τσιγγούνης, πονηρός και δειλός. Η φιγούρα που παριστάνει τον Εβραίο είναι πολύ αστεία. Είναι δεμένος σε δυο μεριές και, όταν χορεύει, κουνιέται η μέση και το κεφάλι του σαν να είναι «ξεβιδωμένος».

Ο Μορφονιός: Ονομάζεται Ζαχαρίας και είναι ένας νάνος με πελώριο κεφάλι και μακριά μύτη. Η μύτη του είναι τόσο μεγάλη που αναγκάζεται να μιλάει με αυτήν και όχι με το στόμα. Όταν τον φοβερίζει ο Καραγκιόζης, λιποθυμεί.

Ο Βεληγκέκας: Είναι τουρκαλθανός στην καταγωγή, κουτός, απολίτιστος, λιγόλογος. Μιλά άσχημα τα ελληνικά με ανάμικτες αρβανίτικες και τούρκικες εκφράσεις. Είναι στη δούλεψη του Πασά και κάνει ό,τι του λέει αυτός.

Ο Μπαρμπαγιώργος: Είναι ο θείος του Καραγκιόζη. Είναι ο βουνίσιος Έλληνας, του οποίου ο χαρακτήρας δεν άλλαξε στο πέρασμα του χρόνου.

Ο Κολλητήρης: Είναι ένα από τα τρία παιδιά του Καραγκιόζη. Του μοιάζει στην εμφάνιση και στον χαρακτήρα.

ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΜΕ Α΄ ΣΥΝΘΕΤΙΚΟ ΕΝΑ ΕΠΙΘΕΤΟ Ή ΕΝΑ ΕΠΙΡΡΗΜΑ

- Τι σημείωμα ήταν αυτό που μου άφησες! Πολύ **κακογραμμένο**, δεν καταλάβαινα τι έγραφες!
- Πώς σου φάνηκε η Νίνα;
- Μου έκανε καλή εντύπωση. Ήρθε και μας μίλησε, ενδιαφέρθηκε για μας.
- Ναι, πράγματι, είναι **καλόκαρδη** κοπέλα.
- Μα τι έχει ο Γιάννης και είναι **λιγομίλητος** σήμερα! Κουβέντα δεν του βγάζεις!

Πρόσεξε πώς σχηματίζονται κάποιες σύνθετες λέξεις:

Είναι γραμμένο κακά = είναι **κακογραμμένο**

Μιλάει λίγο = είναι **λιγομίλητος**

Ντύνεται με ωραία ρούχα = είναι **καλοντυμένος**

Α' συνθετικό : επίθετα σε -ός, -ή, -ό και -ος, -α, -ο

(π.χ. καλός, άγριος, παλιός, νέος, ...)

καλο + ντυμένος	→	καλοντυμένος, -η, -ο
καλο + καρδιά	→	καλόκαρδος, -η, -ο
καλο + καιρός	→	το καλοκαίρι η καλοκαιρία καλοκαιρινός, -ή, -ό
καλο + περνώ	→	καλοπερνώ

Α' συνθετικό : επίθετα σε -ύς, -ή, -ύ και -ύς, -ιά, -ύ

(π.χ. πολύς, βαρύς, βαθύς ...)

πολυ + ταξιδεμένος	→	πολυταξιδεμένος
πολυ + χρώμα	→	πολύχρωμος, -η, -ο
πολυ + βλέπω	→	πολυβλέπω
βαρυ + στομάχι	→	η βαρυστομαχιά

Πρόσεξε τι αλλαγές μπορούν να συμβούν στις σύνθετες λέξεις:

1 ^η περίπτωση	καμιά αλλαγή	πολυ + ταξιδεμένος αγριο + κοιτάζω	πολυταξιδεμένος αγριοκοιτάζω
2 ^η περίπτωση	αλλάζει η κατάληξη των ουσιαστικών αλλά όχι το γένος	παλιο + παιδί φτωχο + σπίτι	το παλιόπαιδο το φτωχόσπιτο
3 ^η περίπτωση	αλλάζει το γένος	κακο + καιρός (ο) βαρυ + στομάχι (το) βαρυ + χειμώνας (ο)	(η) κακοκαιρία (η) βαρυστομαχιά (η) βαρुχειμωνιά
4 ^η περίπτωση	από ουσιαστικό γίνεται επίθετο	καλο + καρδιά (η) πολυ + χρώμα (το)	καλόκαρδος, -η, -ο πολύχρωμος, -η, -ο

Τόνος:

αγριο + πά πια	→	αγριόπαπια
παλιο + φί λος	→	παλιόφιλος
κακο + κέ φι	→	κακόκεφος

αλλά:

χρυσο + χέρι	→	χρυσοχέρης
κακο + και ρός	→	κακοκαιρία
πολύ + κα τά στη μα	→	πολυκατάστημα

ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΜΕ ΤΟ «Α- / ΑΝ-»

Μπορείς να εξηγήσεις τι σημαίνουν οι λέξεις που είναι γραμμένες με έντονα γράμματα σε σχέση με τις λέξεις στην παρένθεση;

- Αυτό που έκανες δείχνει ότι είσαι εντελώς **άμυαλος!** (μυαλωμένος)
- Ξέχασα να βάλω αλάτι, το φαγητό είναι **ανάλατο.** (αλατισμένος, αλμυρό)
- Μην είσαι τόσο **ανοργάνωτος**, φτιάξε ένα πρόγραμμα και προσπάθησε να το ακολουθείς. (οργανωμένος, οργανωτικός)

Με το α- / αν- μπορούμε να φτιάξουμε τα **αντώνυμα**, που να δείχνουν ότι:

- 1) κάποιος ή κάτι δεν έχει κάτι (άμυαλος: δεν έχει μυαλό)
- 2) κάποιος ή κάτι δεν είναι κάτι (ανάλατος: δεν είναι αλατισμένος) ή δεν κάνει κάτι (ακίνητος: δεν κινείται, απροσάρμοστος: δεν προσαρμόζεται)

Βάζουμε

α όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από σύμφωνο

αν όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από **φωνήεν**

Προσοχή: ά- σπλος, ά-σμος, α-όρατος, ά-υλος, ά-ηχος, α-ήττητος

ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΜΕ ΤΟ «ΞΕ-»

- ◆ Πώς θα πούμε το αντίθετο στις παρακάτω λέξεις;
βάφω → ξεβάφω,
κλειδώνω, κουμπώνω, κολλάω, διψάω, κουράζω

Διάβασε τα παρακάτω ζευγάρια προτάσεων και βρες ποιο γεγονός έγινε πρώτα, το Α1 ή το Α2; Το Β1 ή το Β2;

A1: Μετά τον αγώνα δίψασε.

A2: Στο σπίτι ήπια νερό και ξεδίψασε.

B1: Ο σκηνοθέτης τους έδωσε 2 μέρες να ξεκουραστούν.

B2: Οι ηθοποιοί κουράστηκαν με τις πρόβες.

Τι παρατηρείς;
Μπορεί κάποιος να ξεδιψάσει, αν δεν είναι ήδη διψασμένος;
Μπορεί μια πόρτα να ξεβαφτεί, αν δεν είναι ήδη βαμμένη;
Μπορεί ένα μπαούλο να ξεκλειδωθεί, αν δεν είναι ήδη κλειδωμένο;

Τα επίθετα που παράγονται από τέτοια ρήματα μπορεί να έχουν:

A) την κατάληξη -μένος: π.χ.	ξεκολλάω	→	ξεκολλημένος, -η, -ο
B) την κατάληξη -(σ)τος:	ξεκτενίζω	→	ξεκτένιστος, -η, -ο
	ξεκλειδώνω	→	ξεκλείδωτος, -η, -ο
Γ) και τις δύο καταλήξεις:	ξεφουσκώνω	→	ξεφουσκωμένος, -η, -ο και ξεφούσκωτος, -η, -ο

Πρόσεξε επίσης:

άντυτος, -η, -ο	ξεντυμένος, -η, -ο
άβαφος, -η, -ο	ξεβαμμένος, -η, -ο
ακούραστος, -η, -ο	ξεκούραστος, -η, -ο

- Αυτός ο Γιάννης είναι **ακούραστος!** Εργάζεται σε δύο δουλειές και το βράδυ πηγαίνει και στο γυμναστήριο.
- Μόλις επέστρεψε από διακοπές και γι' αυτό είναι **ξεκούραστος**. Κάτσε να περάσουν δυο μήνες και θα δεις!

Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στα επίθετα στην αριστερή στήλη και στα επίθετα στην δεξιά στήλη; Θα σε βοηθήσουν οι δύο προτάσεις για να το καταλάβεις.

ΠΗΓΕΣ

Ενότητα 5

- ◆ Το κείμενο με τίτλο «*Ο Ούγκο στο σχολείο*» είναι απόσπασμα από το βιβλίο της Μαρίας Γκρίπε *Ούγκο και Ζοζεφίνα* (μετ. Μάρω Λοίζου), εκδ. Ψυχογιός, Αθήνα 1987 (4η έκδοση).

Ενότητα 7

- ◆ Το κείμενο με τίτλο «*Τι ωραία που περνούσαμε!*» είναι απόσπασμα από το βιβλίο της Ζωρζ Σαρή *Τα στενά παπούτσια*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1985 (11η έκδοση).
- ◆ Το κείμενο με τίτλο «*Όταν δεν πάνε όλα καλά...*» είναι απόσπασμα από το βιβλίο της Ζωρζ Σαρή *Ο θησαυρός της Βαγίας*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1969 (17η έκδοση) (με αλλαγές).
- ◆ Το κείμενο με τίτλο «*Μια εκδρομή στον Παρνασσό*» προέρχεται από την παιδική εφημερίδα *Οι ερευνητές πάνε παντού* της 7ης Ιανουαρίου 2001.

Ενότητα 8

- ◆ Οι πληροφορίες σχετικά με την εκπαίδευση στα αρχαία χρόνια προέρχονται από το βιβλίο του Αντώνη Χουρδάκη *Η αγωγή στη Μινωική Κρήτη*, εκδ. Γρηγόρης, 1993 (1η έκδοση), το βιβλίο των Πήτερ Κόνουλι και Χάζελ Ντοτζ *Η Αρχαία πόλη. Η ζωή στην αρχαία Αθήνα και στη Ρώμη*, εκδ. Πατάκης, Αθήνα 2001 και την *Επιτομή της ελληνικής γλώσσας* του Δημήτρη Τομπαΐδη, ΟΕΔΒ.

Ενότητα 9

- ◆ Το κείμενο με τίτλο «*Τα βαρελάκια, τα σκλαβάκια, ο μπίκος και το κλέφτικο*» είναι απόσπασμα από το βιβλίο Λεωνής του Γεωργίου Θεοτοκά, εκδ. Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 1996 (17η έκδοση).
- ◆ Το κείμενο με τίτλο «*Ταξιδεύοντας στην Ευρώπη*» προέρχεται από το επιτραπέζιο παιχνίδι *Ανακάλυψε την Ευρώπη* (imago, 2050).

Ενότητα 10

- ◆ Το κείμενο με τίτλο «*Του κόσμου τα φαγητά*» προέρχεται από το βιβλίο του Ευγένιου Τριβιζά *Η ζωγραφιά της Χριστίνας*, εκδ. Ψυχογιός, Αθήνα 2001.
- ◆ Το κείμενο με τίτλο «*Τα παιδιά μας τρώνε σκουπίδια*» προέρχεται από άρθρο της εφημερίδας *Ελευθεροτυπία* της 5ης Δεκεμβρίου 2002 (με μικρές αλλαγές)

Ενότητα 11

- ◆ Το κείμενο με τίτλο «*Ισορροπημένα γεύματα*» προέρχεται από το βιβλίο της Nadia Benlakhel *Ξέρουμε τι τρώμε*; εκδ. Ερευνητές, Αθήνα 2002.
- ◆ Το κείμενο «*Λαχανικά και υγεία*» είναι απόσπασμα από το βιβλίο *Οδηγός για μικρούς Ροβινσώνες στην εξοχή*, εκδ.Καστανιώτης, Αθήνα 1996.
- ◆ Το κείμενο με τίτλο «*Χρυσό' στην κατανάλωση κόκκινου κρέατος*» προέρχεται από ρεπορτάζ της Δέσποινας Κουκλάκη στην εφημερίδα *Τα Νέα* της 14-15 Ιουνίου 2003.

Ενότητα 12

- ◆ Τα κείμενα «Βιβλίο για ξεσκόνισμα» και «Βιβλία για παιδιά» προέρχονται από την παιδική εφημερίδα *Οι ερευνητές πάνε παντού* της εφημερίδας *Καθημερινή* της 28ης Μαρτίου 1999.

Ενότητα 13

- ◆ Το κείμενο με τίτλο «Κινηματογραφική ταινία...αλά ελληνικά» προέρχεται από το ένθετο τεύχος της *Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας* της 29ης Σεπτεμβρίου 2002 (με αλλαγές).
- ◆ Η συνέντευξη του Νικ Γιαννόπουλου («Ένας Ελληναράς στην Αυστραλία») είναι από την εφημερίδα *Ελευθεροτυπία* της 14ης Σεπτεμβρίου 2002 (με αλλαγές).

Ενότητα 14

- ◆ Το κείμενο για τα Ολυμπιακά αγωνίσματα στην αρχαιότητα προέρχεται από τα συλλεκτικά τεύχη (τεύχος 4) με θέμα τους Ολυμπιακούς αγώνες με χορηγό την Heineken.
- ◆ Το κείμενο με τίτλο «Αρματοδρομίες το 2003 μ.Χ!» είναι απόσπασμα από το βιβλίο της Αγγελικής Βαρελλά *Αρχίζει το ματς*, εκδ. Θεσσαλονίκη Α.Σ.Ε., Θεσσαλονίκη 1984.

Ενότητα 15

- ◆ Οι συνεντεύξεις του Βλάση Μάρα και της Νατάσας Τσακίρη προέρχονται από την *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* της 1ης Δεκεμβρίου 2002 και έχουν γίνει από τους Κώστα Τατάκη και Σπύρο Τσάμη.
- ◆ Το κείμενο για την Shawna McCown είναι του Bruce Schreiner και προέρχεται από το www.netkids.gr (Νοέμβριος 2002).

Ενότητα 16

- ◆ Οι πληροφορίες σχετικά με τον Καραγκιόζη και το θέατρο σκιών προέρχονται από την ιστοσελίδα του Σπαθάρειου Μουσείου (www.karagiozismuseum.gr) και από το λήμμα 'Καραγκιόζης' της εγκυκλοπαίδειας Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα (με αλλαγές).
- ◆ Το κείμενο με τίτλο «Καρβελοβροχή» είναι απόσπασμα από τη θεατρική παράσταση «Σκιών καμώματα. Ο Καραγκιόζης του Ευγένιου Σπαθάρη» των εκδόσεων Modern Times, Αθήνα.